

Losbandige vrouw in Rome

In de geschiedenis lijken de vrouwen vaak vooral het lijdend voorwerp te zijn; mannen vechten de oorlogen uit; mannen besturen de stad of het land; mannen gaan zich te buiten aan seks, drugs en rock-'n-roll. In extrema. En dat allemaal ten koste van de vrouwen. Toch? Een voorbeeld uit het oude Rome laat zien dat dit een eenzijdig beeld is.

Quinten Koster is redacteur van Kleio.

1 Hoewel het beschreven leven van keizer Heliogabalus waarschijnlijk niet helemaal betrouwbaar is, blijft het toch wel interessant om te lezen. *Het schandelijke leven van Heliogabalus de decadentste keizer van Rome*, vertaald door Vincent Hunink (digibook via: publijst.vincenthunink.nl).

2 Voor dit artikel is vooral gebruikgemaakt van de werken van Suetonius en Tacitus. Ook van deze auteurs is de betrouwbaarheid discutabel. Hierdoor is deze geschiedenis van Messalina misschien juist een goed voorbeeld van een karaktermoord in de klassieke oudheid. Maar het gebrek aan historische betrouwbaarheid wordt ruimschoots gecompenseerd door de amusementswaarde.

Een doodsbang Claudius verstopt zich achter het gordijn als zijn neef Caligula en zijn vrouw en dochter worden vermoord. Gratus, een soldaat van de Praetoriaanse garde, trekt het gordijn weg. Lawrence Alma-Tadema, 1871. Walters Art Museum.

In de geschiedschrijving van Rome gaat het vrijwel altijd over de keizers. Deze stonden niet altijd bekend om hun zedelijke gedrag. Berucht zijn de verhalen van Caligula en Nero. De jonge keizer Heliogabalus (218-222) vormde echter het twijfelachtige hoogtepunt in de categorie van de uitgevoerde seksuele fantasieën. Hij beschouwde het als het beste in het leven wanneer zoveel mogelijk mensen hun lust op hem wilden en konden uitleven. Hij had hierbij een duidelijke voorkeur voor groot geschapen mannen. Niet dat hij de vrouwen aan zich voorbij liet gaan. Ook liet hij zich regelmatig naakt in een door naakte vrouwen getrokken wagen door de stad rijden.¹ Als dit tijdens een les aan de klas wordt verteld zal het even duren voordat het weer rustig is, omdat er altijd een paar leerlingen beelddenker zijn. Het lijkt alsof de vrouwen vooral slachtoffer waren van dit zedeloze gedrag, maar deze bandeloosheid was niet alleen beperkt tot de mannelijke helft van Rome. En ook zeker niet alleen tot de vrouwen uit de lagere sociale lagen, zoals onder andere blijkt uit de geschiedenis van Valeria Messalina.² In het oude Rome deden de vrouwen ook in dit opzicht niet voor de mannen onder.

Keizerlijke waardigheid

Messalina was de derde vrouw van keizer Claudius. Claudius stond niet bekend als een erg dominante persoonlijkheid. Hij was een beetje de Mr.

Bean van de keizerlijke familie. Door zijn slechte knieën liep hij raar en daarnaast stotterde hij behoorlijk. Zijn neef Caligula was vóór hem keizer van Rome. Toen deze werd vermoord, verstopte Claudius zich angstig op een balkon achter een gordijn, bang om ook slachtoffer van de opstand te worden. Hier werd hij door een toevallig passerende soldaat gevonden, omdat zijn voeten onder het gordijn uitstaken. 's Nachts werd Claudius in een draagstoel naar het legerkamp gebracht alwaar hij het aanwezige leger omkocht en hen aan hem trouw liet zweren. Zo werd hij keizer en de machtigste man van Rome.

Al moet wel opgemerkt worden dat deze machtige man relatief gemakkelijk beïnvloedbaar was. Zeker door zijn toenmalige echtgenotes. Hij baseerde zijn beslissingen, vaak zonder besef of kennis over wat hij deed, op wat het beste voor zijn vertrouwelingen en echtgenotes uitkwam. En toen Claudius keizer werd, was Messalina zijn invloedrijke echtgenote.

Messalina had blijkbaar niet heel veel respect voor haar man. Ze wist dat Claudius eerder getrouwd was geweest met Plautia Urgulanilla. En hij was van haar gescheiden omdat ze een schandig losbandig leven leidde en omdat ze verdacht werd van moord. Maar dit hield Messalina niet tegen. Ze beperkte haar losbandigheid niet tot binnen de paleismuren, waar ze zich al op schaamteloze wijze uitleefde. Zo prostitueerde

Hopen op genade

Toen Silius voor het gerecht werd gebracht probeerde hij zich niet te verdedigen. Hierop werd hij door Claudius ter dood veroordeeld. Messalina hoopte echter dat ze zoals gebruikelijk weer genade van Claudius zou krijgen. Ze had zich in de tuin teruggetrokken en wachtte op Claudius om hem daar van haar spijt te kunnen overtuigen. Die hoop was niet geheel ten onrechte. Claudius had bij thuiskomst na de rechtszaak goed gegeten en gedronken, waardoor hij weer wat milder gestemd was. Claudius' vertrouwen waren daardoor bang dat de keizer zich zou laten vermurwen door de herinneringen aan de nachten met zijn vrouw. Hierom werd uit naam van Claudius aan een soldaat de opdracht gegeven om het doodsvonnis van Messalina te voltrekken. Toen de soldaat de tuin in liep, zag Messalina eindelijk de uitzichtloosheid van haar

ze haar lichaam ook in de openbare bordelen en zelfs op de straten rond het Capitool! Blijkbaar wist ze Claudius steeds weer zo te bewerken dat hij deze 'misstapjes' kon vergeven. Totdat ze te ver ging...

Op een goede dag liet ze haar oog vallen op de consul Caius Silius. Maar omdat ze hem niet met een andere vrouw wilde delen, vroeg ze hem te scheiden van zijn vrouw. Silius besloot om aan de wens van Messalina te voldoen. Niet dat dit geheel uit vrije wil was. Hij beseftte maar al te goed dat hij gedood zou worden als hij Messalina zou afwijzen. Daarnaast hoopte hij dat de affaire wel geheim zou blijven. Maar dit was voor Messalina nog niet voldoende. Tijdens de afwezigheid van de keizer – Claudius was op dat moment in Ostia, de havenplaats van Rome – haalde ze Silius over om met haar te trouwen. Deze heugelijke gebeurtenis werd met een extravagant feest en diner, samen met een grote groep gasten gevierd. Daarna nam Messalina haar nieuwe 'echtgenoot' mee naar de huwelijksbank, alwaar het huwelijk voor het oog van de verbijsterde gasten werd geconsumeerd.³

Toen Claudius hiervan hoorde, kon hij dit niet meer door de vingers zien. Dat zijn vrouw getrouwd was met Caius Silius kon alleen maar betekenen dat deze uit was op zijn troon! Claudius rende doodsbang en huilend rond door het legerkamp waar hij op dat moment verbleef.⁴ Toen hij zich weer een beetje hervonden had, trok hij snel naar Rome om Messalina bij zich te roepen, zodat zij verantwoording kon afleggen over haar daden.

situatie in. Ze probeerde hierop meerdere keren zelfmoord te plegen om zo de eer aan zichzelf te houden, maar haar angst was blijkbaar te groot om door te zetten. Uiteindelijk werd de weifelende Messalina door de soldaat met een stoot van zijn dolk doorboord.⁵

Zoals uit dit verhaal blijkt, deden de vrouwen uit de oudheid in losbandigheid niet onder voor hun mannelijke wederhelften. Achter iedere sterke man staat een even sterke vrouw, was ook in het Romeinse Rijk al een bekend gegeven. Het gekonkel van de moeders en vrouwen van de diverse keizers, om de politieke ambities van zichzelf of hun zoon te verwezenlijken, was niet van de lucht. Een goed voorbeeld hiervan is Agrippina, het nichtje van keizer Claudius. Zij gebruikte, na de dood van Messalina, de vele familiebezoeken om haar oom te verleiden en zijn nieuwe vrouw te worden. Nadat zij de nieuwe vrouw van de keizer was, nam ze de teugels strak in handen. Ze gebruikte haar macht om haar geweldige goudkoorts te stillen. Daarnaast wist ze haar zoon Nero als opvolger aan te wijzen om daarna Claudius te vergiften en haar positie te consolideren. ■

Links: Buste van Claudius als Jupiter (oorspronkelijk een buste van Caligula), ca. 50 n.Chr. Museo Pio-Clementino, Sala Rotunda, Vaticaanse Musea.

Onder: De dood van Messalina. Schilderij door Francesco Solimena, ca. 1704-1712. The J. Paul Getty Museum, Los Angeles.

³ C. Suetonius Tranquillus, Alexander Thomson, M.D (vertaald) (1893) *The Lives of the Twelve Caesars*. Londen: George Bell & sons.

⁴ Dit lijkt geen 'mannelijk' gedrag, maar het is best verklaarbaar als je bedenkt dat zijn voorganger Caligula ook door soldaten werd vermoord omdat hij niet zo heel populair meer was. Claudius vreesde terecht voor zijn leven, zeker omdat het leek dat zijn opvolger al op de troon in Rome klaar zat.

⁵ Publius Cornelius Tacitus *Publii Cornelii Taciti Annales*. Vertaald door Ben Bijnsdorp. Boek 11, hoofdstuk 31 t/m 38, via: benbijnsdorp.nl/tacitus.html.